

เอกสารประกอบคำบรรยาย
กฎหมายลักษณะหนี้ (LLB0201) ภาคเรียน 1/2563

เรื่องที่จะศึกษาในครั้งนี้มีดังนี้

1. การศึกษากฎหมายลักษณะหนี้
2. ความเป็นมาของกฎหมายหนี้
3. ความสำคัญของกฎหมายหนี้
4. บุคคลสิทธิและทรัพย์สิน
5. ลักษณะทั่วไปของหนี้
6. ความหมายของหนี้
7. องค์ประกอบของหนี้

1. การศึกษากฎหมายลักษณะหนี้

- หมวด 1 วัตถุประสงค์แห่งหนี้
- หมวด 2 ผลแห่งหนี้
- หมวด 3 ลูกหนี้และเจ้าหนี้หลายคน
- หมวด 4 โอนสิทธิเรียกร้อง
- หมวด 5 ความระงับหนี้

2. ความเป็นมาของกฎหมายหนี้

หนี้ตามกฎหมายเก่า เราเอาแนวความคิดเรื่องหนี้มาจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ซึ่งมีรากฐานมาจากกฎหมายโรมัน ซึ่งเรียกในกฎหมายโรมันว่า “Obligatio” แปลได้ว่าเป็น “ภาระ” หรือ “หน้าที่” หนี้จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน ด้านหนึ่งฝ่ายเจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ คือ “สิทธิ” อีกด้านหนึ่งคือฝ่ายลูกหนี้ คือ “ภาระ หน้าที่” หรือความเป็นหนี้

สมัยก่อนเราเรียกว่า “พันธะธรรม” (Obligation)

ต่อมาเรียกว่า “หนี้” หมายถึงคู่หนี้ยึดสิน

ในที่สุดเราใช้คำว่า “หนี้โดยนิตินัย” หรือ “หนี้”

3. ความสำคัญของกฎหมายหนี้

พระยาเทพวิฑูร ได้กล่าวไว้ว่า “ในส่วนของกฎหมายแพ่งด้วยกัน ลักษณะหนี้เป็นลักษณะที่สำคัญและกว้างขวางที่สุด”

กฎหมายเรื่องหนี้จึงมีความเกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้ง 6 บรรพ ดังนี้

บรรพ 1 ลักษณะนิติกรรมและอายุความเป็นเรื่องเกี่ยวกับหนี้เพราะนิติกรรมเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ และอาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิเรียกร้องหรือหนี้ได้ อายุความก็คือ กำหนดเวลาของการใช้สิทธิเรียกร้องหรือฟ้องให้ชำระหนี้

บรรพ 2 เกี่ยวข้องกับหนี้โดยเฉพาะ

บรรพ 3 เป็นเอกเทศสัญญาที่เป็นเรื่องหนี้หนี้ซึ่งแยกประเภทออกไปนั่นเอง

บรรพ 4 เกี่ยวด้วยเรื่องทรัพย์สิน ก็มีบทบัญญัติที่ก่อให้เกิดภาระหรือหนี้แก่เจ้าของทรัพย์สินนั่นเอง

บรรพ 5 และ 6 ซึ่งเป็นเรื่องครอบครัวและมรดก ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหนี้บางประการ อันมีผลให้บุคคลมีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการหรืองดเว้นกระทำการซึ่งเป็นการชำระหนี้เช่นกัน เช่นบุตรมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา

4. บุคคลสิทธิและทรัพย์สินสิทธิ

เรื่อง	บุคคลสิทธิ	ทรัพย์สินสิทธิ
1. ผู้มีหน้าที่	- ก่อให้เกิดสิทธิเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น	- สิทธิบังคับแก่บุคคลทั่วไป (ทรัพย์สินสิทธิอาจใช้ชนบุคคลได้ทั่วโลก)
2. ลักษณะของหน้าที่	- ต้องมีลักษณะที่แน่นอนเช่น ลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามสัญญา	- เป็นการก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลทั่วไป เช่นหน้าที่จะไม่ละเมิดผู้อื่น
3. วัตถุแห่งหนี้	- มีอยู่ 3 อย่าง คือ 1.กระทำการ 2. งดเว้นกระทำการ 3. ส่งมอบทรัพย์สิน	- การได้ใช้สิทธิในตัวทรัพย์สินโดยไม่มีผู้ใครบกวนขัดขวาง
4. การบังคับใช้สิทธิ	- ต้องฟ้องร้องต่อศาลไม่อาจบังคับได้โดยตนเอง เว้นแต่บางกรณีบังคับทางอ้อมเช่น การยึดหน่วง หักลบกลบหนี้	- ให้อำนาจแก่ผู้ทรงสิทธิที่จะบังคับใช้สิทธิได้โดยตนเอง ไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาลก็ได้ เช่นจำนายจ่ายโอนใช้สอยทรัพย์สิน
5. อายุความของสิทธิ	- ใช้อายุความเสียสิทธิ คือหาก	- ใช้อายุความได้สิทธิ เช่นการ

	ไม่ฟ้องร้องภายในอายุความคดี ขาดอายุความ	ครอบครองปรปักษ์
6. การควบคุม กฎหมาย	- สิทธิเรียกร้องเกิดได้หลายทาง ไม่จำกัดรูปแบบ อาจเกิดโดย สัญญาก็ได้ โดยละเมิด ลากมิ ควรได้ หรือจัดการงานนอกสั่งก็ ได้ แต่ต้องฟ้องร้องต่อศาลเพื่อ บังคับ	- ทรัพย์สินเป็นสิทธิเด็ดขาด และ เป็นสิทธิก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคล ทั่วไปทั้งเป็นสิทธิไม่มีอายุความ กฎหมายจึงควบคุมการก่อตั้งสิทธิ การได้มา การมีอยู่และการใช้สิทธิ เคร่งครัดกว่าสิทธิเรียกร้องดังที่ บัญญัติไว้ในมาตรา 1298

5. ลักษณะทั่วไปของหนี้

1. เป็นบุคคลสิทธิ คือก่อให้เกิดความผูกพันกันเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ไม่
ผูกพันบุคคลทั่วไปเช่นทรัพย์สิน
2. เป็นสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สิน เพราะเป็นสิทธิทั่วไปทางหนี้มีราคาและอาจถือเอาได้ซึ่ง
มีความหมายใกล้เคียงกับทรัพย์สิน
3. เป็นสิทธิทางแพ่ง ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องกันทางแพ่ง เป็นสิทธิเอกชนไม่ใช่เป็น
สิทธิมหาชน
4. ลูกหนี้มีตัวตนแน่นอน เนื่องจากเป็นสิทธิเรียกร้องเป็นบุคคลสิทธิไม่ใช่สิทธิที่มีต่อ
คนทั่วไปอย่างทรัพย์สิน หน้าที่เรียกร้องจึงจำกัดอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. วัตถุประสงค์แน่นอน สิทธิเรียกร้องมีวัตถุประสงค์สิทธิเป็นการกระทำ งวดวันกระทำการ
หรือโอนทรัพย์สิน สิ่งที่ลูกหนี้กระทำจึงต้องเป็นเรื่องที่แน่นอน

6. ความหมายของหนี้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 (เดิม) ได้ให้ความหมายของคำว่าหนี้ไว้ว่า “อันว่า
หนี้ นั้น โดยนิตินัย เป็นความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าลูกหนี้ จำต้องส่ง
ทรัพย์สินก็ดี หรือทำการหรือเว้นทำการให้แก่บุคคลคนเดียวหรือหลายคน อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้”
(ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2466 ถูกยกเลิกไม่ทันได้ใช้บังคับ ปัจจุบันใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ พ.ศ. 2468)

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวว่า “หนี้ คือความผูกพันที่มีผลในกฎหมาย ซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า เจ้าหนี้ ชอบที่ได้รับความหนี้มีวัตถุเป็นการกระทำหรือคเว้น หรือส่งมอบทรัพย์สินจากบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าลูกหนี้”

ศาสตราจารย์ ดร. จิต เศรษฐบุตร ได้อธิบายเห็นว่า “เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้อีกฝ่ายหนึ่ง การกระทำแยกเป็น 3 ชนิด คือ 1.กระทำ 2.ละเว้น การทำการ และ 3.การ โอนทรัพย์สิน”

7. องค์ประกอบของหนี้

องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

- 1) บุคคลสองฝ่าย ได้แก่ฝ่ายที่เป็นผู้กระทำ คือ เจ้าหนี้ ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งถูกกระทำ คือ ลูกหนี้ ซึ่งมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ ดังนั้นจะเป็นหนี้ตนเองไม่ได้
- 2) วัตถุแห่งหนี้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กล่าวว่าวัตถุแห่งหนี้คือ การกระทำหรือคเว้น หรือส่งมอบทรัพย์สิน ส่วนศาสตราจารย์ ดร. จิต เศรษฐบุตร อธิบายวัตถุแห่งหนี้มี 3 ชนิด คือ 1.กระทำ 2. ละเว้นการทำการ และ 3.การ โอนทรัพย์สิน ดังนั้นวัตถุแห่งหนี้มี 3 อย่าง คือ การ โอนทรัพย์สิน การทำการ และการงดเว้นการทำการ
- 3) มีความผูกพันทางกฎหมาย หมายถึง เจ้าหนี้มีอำนาจบังคับชำระหนี้ได้จากลูกหนี้ได้ ในเบื้องต้นให้พิจารณาว่าหนี้มีบ่อเกิดหรือมูลหนี้แล้วหรือไม่ คือ หนี้อาจเกิดขึ้นโดยนิติกรรม หรือโดยนิติเหตุ (ละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิกวาร์ได้)